

Nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje centro informacinis leidinys 2007 m. kovas, Nr. 4

Skirtas:

- savivaldybėms
- teisėsaugos institucijoms

Leidžiamas vykdant Nacionalinės nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programos, patvirtintos LR Seimo 2003 03 20 nutarimu Nr. IX-1383, 2005-2006 metų įgyvendinimo priemonių plano 39 ir 41 punktus

Šiame numeryje:

- Seminaras „Policijos ir visuomenės bendradarbiavimas nusikalstamumo prevencijos srityje“
- Vaikų viktimizacija Lietuvoje

Seminaras „Policijos ir visuomenės bendradarbiavimas nusikalstamumo prevencijos srityje“

2007 m. vasario 15 d. Panevėžio miesto vyriausiajame policijos komisariate įvyko seminaras „Policijos ir visuomenės bendradarbiavimas nusikalstamumo prevencijos srityje“. Seminarą organizavo Nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje centras ir Policijos departamentas prie Vidaus reikalų ministerijos.

Didelis dėmesys skirtas saugios kaimynystės programų įgyvendinimui. Turima

[Apie policijos komisariatų vietinių prevencinių programų vykdymą 2006 m. ir numatomus prioritetus 2007 metams](#) kalbėjo Policijos departamento prie Vidaus reikalų ministerijos Preveninės veiklos skyriaus viršininkas Edmundas Olisevičius.

Nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje centro programos „Pilietinė savisaugos iniciatyva“ vadovas Darius Dovidaitis pristatė [užsienio šalių teigiama praktika plėtojant saugios kaimynystės / bendruomenės idėjas](#). Buvo pristatyti du užsienio šalių bendruomeninės nusikalstamumo prevencijos modeliai. [Londono](#) policijos vykdomas saugios

Seminaro dalyviai

patirtimi šioje srityje pasidalijo Panevėžio, Kauno ir Šiaulių miestų vyriausiųjų policijos komisariatų pareigūnai.

kaimynystės modelis galėtų būti pavyzdys valstybiniu mastu, o [Brampton'o](#) (Kanada) – egzistuojančioms visuomeninėms taryboms prie teritorinių policijos įstaigų. Akcentuota, kad

policininkų galimybės didžiaja dalimi priklauso ne tik nuo jų moralumo, profesionalumo, bet ir nuo žmonių nusiteikimo padėti. Tarpusavio pasitikėjimas ir bendradarbiavimas gerina policijos darbą ir didina visuomenės narių

*Ižanginį žodį taria Panevėžio m. VPK viršininkas
Stanislovas Poliakas*

saugumo jausmą.

Apie konfliktų sprendimo būdus bendruomenėse kalbėjo *Nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje centro programos „Nusikaltimų aukų socialinė ir teisinė apsauga“ vadovas dr. Rokas Uscila*. „Konfliktai bendruomenėje yra natūralus, pavieniais atvejais net sveikintinas dalykas”,- teigia dr. Rokas Uscila. Darni bendruomenė tik ta, kuri sugeba spręsti kylančias problemas, derinti narių poreikius ir interesus. Bendruomenė, kuri neigia konfliktus, jų laiku nesprensdžia yra pasmerkta, joje kalbėti apie saugumą yra beprasmiška. Bendruomenėje privalu turėti efektyvius konfliktų stebėjimo ir sprendimo būdus, laiku įsiterpti į besiformuojantį konfliktą, kad šis neperaugtų į daugiasluoksnį, daugiašalį, kurio sprendimas reikalauja didelių laiko sąnaudų, materialinių bei žmogiškųjų išteklių. Čia svarbūs keli aspektai. Pirmas, ar galėjome konfliktą pastebėti anksčiau, ar bendruomenė, kartu ir teisėsauga suinteresuota šių atvejų identifikavimu pirminėse konflikto stadijose, kai galima imtis sąlyginai elementarių priemonių (kaip bendruomenės narių stebėseną, pvz., bendras susitarimas stebėti rizikos grupėje esantį vaiką masinių renginių metu, kitose viešose vietose ir pan.), ar savalaikės policijos pareigūnų intervencijos, kartu pajungiant savivaldos institucijas, nevyriausybinės organizacijas ir kt.? Ar verta investuoti į konfliktų prevenciją, jų sprendimą bendruomenėje? Ar esame tokie turtingi, kad kiekvienu atveju laukiame policijos įsiterpimo? Antras dalykas, ar yra pakankamai

priemonių, gebėjimų tinkamai spręsti iškilusį konfliktą su bendruomenės narių pagalba? Ar mūsų sistema yra lanksti, ar suteikia pakankamai galimybių bendruomenei pačiai įsijungti į problemos sprendimą, ar neribojamos pačių šalių (aukos ir nusikaltusiojo) teisės patiems spręsti iškilusią problemą? Deja, Lietuvoje dominuoja jurisdikciniai (ikiteisminis tyrimas, teisminis nagrinėjimas, nukentėjusiojo ir kaltininko susitaikymas teisme (teisminis sutaikymas) ir kt.) konfliktų, kylančių iš nusikalstamų veikų, sprendimo būdai. Egzistuoja primityvus baudžiamosios justicijos modelis. Lietuvoje nėra nejurisdikcinių (pvz., Sprendimo priėmimas apskritojo rato principu, „Konferencijos–pasitarimai”, Bendruomenės nuostolių atlyginimo modelis, Šeimų sueiga, Nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio mediacija) konfliktų sprendimo būdų baudžiamojoje justicijoje, nors europinė praktika turi kelias dešimtis progresyvių pavyzdžių, kai į konfliktų sprendimą įtraukiamos ne tik konfliktuojančios šalys, bet ir bendruomenė.

Panevėžio miesto vyriausiojo policijos komisariato prevencijos poskyrio viršininkas Eugenijus Venskevičius pristatė saugios kaimynystės modelį Panevėžio mieste. Šiuo metu Panevėžyje yra 12 saugios kaimynystės grupių (daugiabučiuose namuose). Geras rodiklis, kad jau treji metai šiuose namuose nėra užregistruota nei vienos vagystės iš buto. Pagal strateginį veiklos planą 2007 m. planuojama saugios kaimynystės grupių skaičių padidinti iki 18. Jau dvejus metus šią iniciatyvą aktyviai

*Pranešimą skaito NPLC atstovas Darius Dovidaitis
(pirmas iš dešinės)*

palaiko ir Panevėžio miesto savivaldybė. Panevėžio m. VPK kartu su Panevėžio miesto savivaldybe organizuoja „Saugios kaimynystės“ konkursą. Šio konkurso tikslas – mažinti nusikalstamų veikų skaičių, gerinti gyventojų

tarpusavio bendradarbiavimą bei bendradarbiavimą su policija, prisidėti prie Panevėžio, kaip saugaus miesto įvaizdžio formavimo. Vertinimo komisija rinkdama nugalėtojus atsižvelgia į bendradarbiavimą su apylinkės inspektorais, kitais policijos pareigūnais, gyventojų indėlį užtikrinant namo saugumą, langų, durų, spynų būklę, laiptinių,

*Eugenijus Venskevičius, Panevėžio m. VPK
Prevencijos poskyrio viršininkas*

kiemų apšvietimą ir kitas gyventojų iniciatyvas. 2005 – 2006 m. konkurse „Saugi kaimynystė“ iš viso dalyvavo 32 daugiabučių namų savininkų bendrijos. Geriausiai konkurse įvertintoms daugiabučių namų savininkų bendrijoms skiriami piniginiai prizai, kuriuos bendrijos panaudoja namo saugumo pagerinimui (pvz., įstatomos šarvo durys ir pan.). Šiais metais konkurso nugalėtojų namus papuošė „Saugiausio namo 2006“ iškabos.

Kauno miesto vyriausiojo policijos komisariato Viešosios policijos Viešosios tvarkos tarnybos Prevencijos skyriaus vyresnysis specialistas Ričardas Kiaulakis teigė, kad pagal Panevėžio m. VPK vykdomos programos pavyzdį „Saugi kaimynystė“, kaip atskira [programa Kauno mieste](#) tik žengia pirmuosius žingsnius. Galima sakyti, kad šiuo metu ši programa tik organizacinių priemonių stadijoje. Tačiau negalima sakyti, kad nieko nenuveikta. Nuolat organizuojami susitikimai su gyventojais, skleidžiamos saugios kaimynystės idėjos. Susitikimų metu buvo paruošti „Saugios kaimynystės“ lankstinuko, [lipduku](#) ir plakato projektai. Jų pagaminimą finansavo AB „City Service“. AB „City Service“ Kaune laimėjo konkursą dėl daugiabučių namų, kuriuose nėra įsteigtos daugiabučių namų gyventojų bendrijos, administravimo. Ši įmonė sutiko remti „Saugios kaimynystės“ programą tik tuose namuose, kuriuos administruoja. Taip pat buvo pritaria,

kad organizuojant gyventojų susitikimus Girstupio policijos nuovados (PN) prižiūrimoje teritorijoje, bus naudojamas Gričiupio seniūnijos parengtas „Saugios kaimynystės“ lankstinukas. Girstupio PN pareigūnai kartu su Gričiupio seniūnijos darbuotojais, remiant draudimo kompanijai „PZU Lietuva“ ir saugos tarnybai UAB „Jungtis“, už šių bendrovių lėšas, parengė ir atspausdino lankstinukus „Saugi kaimynystė“. Šie lankstinukai platinami Gričiupio seniūnijos gyventojams. Vykdamas parengiamuosius programos „Saugi kaimynystė“ plėtojimo darbus buvo susidurta ir su problemomis: gyventojų pasyvumas; programos finansavimas; prevencijos padalinių pareigūnų didelis darbo krūvis (ikiteisminiai tyrimai, budėjimai operatyvinėse grupėse, reidai ir pan.) ir sumažėjęs tiesioginis prevencinis darbas su visuomene.

Pasvalio rajono policijos komisariato l. e. viršininko pavaduotojo pareigas Deividas Valtaris pristatė [visuomeninės tarybos modelį Pasvalio rajone](#). Buvo akcentuojamos nepilnamečių užimtumo, mokinių saugumo mokyklose problemos, kadru trūkumas komisariate. Visuomeninė taryba prie Pasvalio r. PK gana svariai prisideda prie nusikalstamumo prevencijos Pasvalio rajone. Kadangi Visuomeninės tarybos nariai yra gerbiami Pasvalio rajono gyventojai, turintys patirtį ir autoritetą tarp gyventojų, net 2 tarybos nariai yra Pasvalio rajono savivaldybės tarybos nariai, todėl Visuomeninės tarybos priimti sprendimai rajono valdžios institucijose nėra ignoruojami, į juos atsižvelgiama. Apie Visuomeninės tarybos posėdžiuose svarstytus klausimus rajono gyventojus informuoja rajono laikraštis „Darbas“.

Šiaulių miesto vyriausiojo policijos komisariato Viešosios policijos Viešosios tvarkos tarnybos Prevencijos poskyrio viršininkas Tautvydas Urbonavičius pažymėjo, kad [Šiaulių mieste jau daugiau nei 10 metų veikia prevencinė programa „Stabdyk nusikalstamumą“](#). Viena iš prevencinių nusikalstamumo programų veiksmingumo sąlygų, yra jų ilgalaikiškumas ir pastovumas. Nuo 1996 metų Šiaulių miesto taryba kiekvienais metais skiria lėšas prevencinės programos vykdymui. Kadangi vieni iš pagrindinių prevencinės programos „Stabdyk nusikalstamumą“ uždavinių yra ryšių su gyventojais užmezgimas bei miesto gyventojų įtraukimas į nusikalstamumo prevencijos programas

vykdymą, policijos įvaizdžio gerinimas, pasinaudojus užsienio valstybių patirtimi, Šiaulių mieste pradėtos steigti saugios kaimynystės grupės. Jau pirmaisiais programos vykdymo metais „saugios kaimynystės“ principu Šiaulių mieste buvo įkurta 41 saugos grupė. Grupės buvo įkurtos sodų bendrijose, garažų kooperatyvuose, automobilių saugojimo aikštelėse, mokyklose. Tačiau laikui bėgant tokių grupių mažėjo. Pradinis saugios kaimynystės grupių kūrimas buvo daugiau paremtas ieškojimais, bandymais nustatyti, kokios bendravimo formos yra priimtinausios ir naudingiausios.

Šiuo metu Šiaulių mieste veikia 11, o Šiaulių apskrityje 28 saugios kaimynystės grupės. Šiaulių mieste 6 grupės įsteigtos gyvenamuose daugiabučiuose namuose bei 5 – sodų bendrijose. Buvo pagaminti ir ant namų bei prie sodų bendrijų, kuriose yra saugios kaimynystės grupės, pritvirtinti specialūs informaciniai stendai, informuojantys, kad šiame name ar bendrijoje veikia saugios kaimynystės grupė.

Kad saugios kaimynystės grupės veikla būtų efektyvi, svarbus vaidmuo tenka ne tik policijos pareigūnui, bet ir namo bendrijos, sodo bendrijos pirmininkui, teritorijose, kur yra seniūnijos – seniūnams, kaimo bendruomenių pirmininkams. Tik šių žmonių aktyvumas, noras bendrauti ir siekti, kad gyvenama aplinka būtų saugi, sugebėjimas suburti žmones, leidžia tikėtis gerų rezultatų ir pasiekti, kad įkurta saugios kaimynystės grupė realiai prisidėtų prie saugios aplinkos formavimo. Pastebėta, kad būtent šiuose namuose ir soduose akivaizdžiai sumažėjo nusikaltimų ir kitų teisės pažeidimų.

Ypač naudingas saugios kaimynystės grupių steigimas yra tose teritorijose, kur santykinai gyvena mažiau gyventojų. Tai kaimo vietovės, sodų bendrijos.

Dar vienas būtinas dalykas efektyviam saugios kaimynystės grupės veiklos organizavimui – nuolatinis, eilę metų tą pačią teritoriją prižiūrintis apylinkės inspektorius. Tiek gyventojams, tiek namų, sodų bendrijų pirmininkams yra žymiai lengviau bendrauti su gerai pažįstamu, gyventojų pasitikėjimą įgijusiu, kompetentingu apylinkės inspektoriumi. Deja, dažna apylinkės inspektorių kaita trikdo saugios kaimynystės grupių veiklą ir ten, kur pasikeičia apylinkės inspektorius, didelių pastangų pareikalavusį darbą tenka pradėti vos ne iš naujo.

Nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje centro direktorius Andrejus Piliavecvas seminaro dalyvius supažindino su [Europos Sąjungos Nusikaltimų Prevencijos Tinklo \(EUCPN\) tikslais, uždaviniais ir veikla](#). Taip pat buvo paašškinti EUCPN rengiamų prevencinių projektų apdovanojimų (ECPA) standartai ir reikalavimai, teikiamų projektų forma, bendrieji vertinimo kriterijai.

Nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje centro Informacinių technologijų projektu vadovas Evaldas Visockas [apžvelgė prevencinę veiklą Lietuvoje](#): vykdomas programos ir projektus, jų specifiką, būklę, teigiamus ir

Evaldas Visockas, NPLC Informacinių technologijų projektu vadovas

neigiamus aspektus. Buvo pristatyta neseniai Nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje centro sukurta [Nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programų bei susijusių programų duomenų bazė](#), leidžianti greitai ir paprastai atrasti informaciją apie vykdytas ir vykdomas nusikaltimų prevencijos ar susijusias programas, jų priemones. Akcentuotas šios duomenų bazės naudojimas programų vykdymo ir efektyvumo analizei, programų tobulinimui, naujų programų planavimui ir kūrimui.

Visi seminaro dalyviai pabrėžė, kad prevencinio darbo sėkmė priklauso nuo policijos pareigūnų gebėjimo rasti bendrą kalbą su nevyriausybinėmis organizacijomis, gyventojų bendruomenėmis, mokyklų vadovais.

Darius Dovidaitis

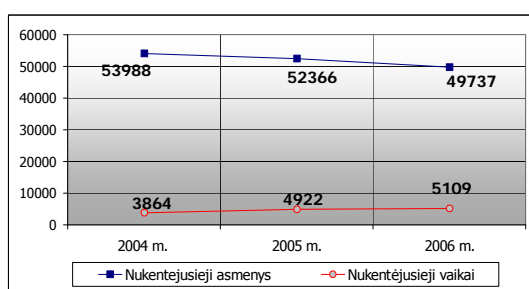
Vaikų viktimizacija Lietuvoje

Užregistruotų nusikalstamų veikų statistika Lietuvoje rodo, jog nuo 2004 m. kiekvienais metais vis mažiau padaroma

nusikalstamų veikų, t.y. 2004 m. registruotos 93419 nusikalstamos veikos, 2005 m. – 89815, o 2006 m. – 82155 atitinkamos veikos. Palyginus pastarųjų dvejų metų duomenis stebimas ženklus (8,5 proc.) registruoto nusikalstamumo sumažėjimas. Tačiau kitų duomenų analizė, būtent nukentėjusių vaikų, nekelia optimistinių prognozių.

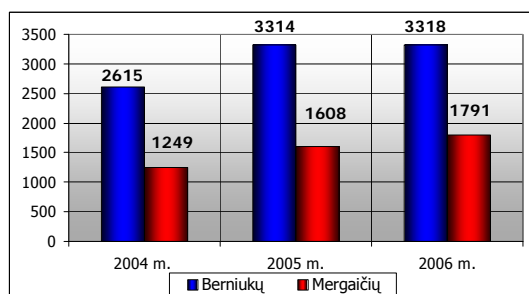
Toliau analizuojami Statistikos departamento prie LR Vyriausybės, Informatikos ryšių departamento prie VRM, kitų valstybinių institucijų duomenys apie nukentėjusius vaikus.

Statistinių duomenų analizė rodo, kad keli metai didėja vaikų, nukentėjusių nuo

1 paveikslas. Nukentėjusių ir nukentėjusių vaikų skaičius Lietuvoje 2004 – 2006 m.

nusikalstamų veikų, skaičius. 2005 m. matomas (lyginant su 2004 m.) didelis nukentėjusių vaikų skaičiaus padidėjimas (27,3 proc.), 2006 m. didėjimo tendencija išlieka, tačiau ne tokia sparti (3,7 proc.). Paminėtina ir tai, kad nukentėjusių vaikų procentinė dalis, tarp visų nekentėjusių išaugo iki 10,3 proc. (2005 – 2006 m.). Tad šie skaičiai kelia pagrįstą abejonių dėl neva mažėjančio nusikalstamumo, efektyvesnio teisėsaugos institucijų darbo, bendrai sėkmingo nusikalstamumo prevencijos priemonių įgyvendinimo. Ši teiginį iš dalies patvirtina ir Nusikalstamumo prevencijos

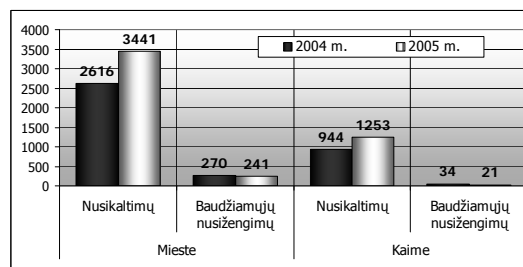

2 paveikslas. Nuo nusikalstamų veikų nukentėjusių vaikų pasiskirstymas pagal lytį 2004 – 2006 metais Lietuvoje (absol. skaič.).

Lietuvoje centro viktimologiniai tyrimai, kurių

rezultatai rodo, kad viktimizacijos lygis kyla, t.y. 19 proc. apklaustųjų (N=1003) nurodė, kad 2005 m. tapo nusikalstamų veikų aukomis (2003 m. – 12 proc., o 2004 m. – 16 proc.).

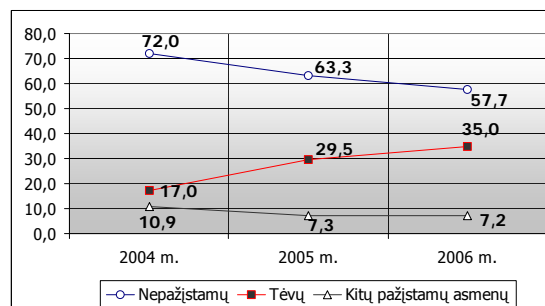
Antrame paveiksle pateikti duomenys rodo, kad berniukų nukentėjusių daugiau nei mergaičių, t.y. 2/3 visų nukentėjusių vaikų – tai

3 paveikslas. Nukentėjusių vaikų pasiskirstymas pagal nusikalstamų veikų rūšis Lietuvos kaimuose ir miestuose 2004 – 2005 m. (absol. skaič.).

berniukai. Tačiau akivaizdžios ir nukentėjusių mergaičių skaičiaus didėjimo tendencijos, kurios per pastaruosius 2 metus yra ženklėsnes negu berniukų. Iš esmės nukentėjusios mergaitės ir sudaro kritinę nukentėjusių vaikų padidėjimo masę 2006 m.

Duomenų analizė rodo, kad 2005 m. (lyginant su 2004 m.) nusikaltimų, nuo kurių nukentėjo vaikai, skaičius didėja tiek Lietuvos miestuose (31,5 proc.), tiek kaimuose (32,2

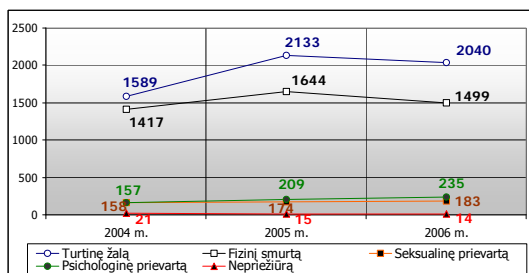

4 paveikslas. Vaikas nukentėjo nuo. Nukentėjusio vaiko ir nusikaltėlio sąveika (interakcija) 2004 – 2006 metais Lietuvoje (absol. skaič./lyg. dalis proc.).

proc.). Tačiau palyginus miesto ir kaimo viktimizacijos intensyvumą (nusikaltimų atvejais) matyti, kad miesto vaikų viktimizacija 1,5 karto didesnė nei kaimo vaikų, kai 2005 m. iš 100 000 miesto vaikų 740 nukentėjo nuo nusikaltimų, tuo tarpu kaimo vaikų – 468. Žvelgiant į baudžiamuosius nusizengimus stebimos atvirkštinės, t.y. mažėjimo tendencijos. Taigi vaikai vis daugiau nukentėja nuo sunkesnių

nusikalstamų veikų, t.y. nusikaltimų, kurių padariniai ilgam pasilieka vaikų sąmonėje.

Aukos ir nusikaltėlio interakcija (sąveika) – vienas iš problematiškiausių viktimologijos dalykų, kuris vangiai nagrinėjamas Lietuvoje, tačiau net statistiniai duomenys leidžia pastebėti bauginančias tendencijas. Penktame paveiksle analizuojami duomenys rodo, kad per pastaruosius 3 metus keičiasi santykis tarp nepažįstamų aukų ir

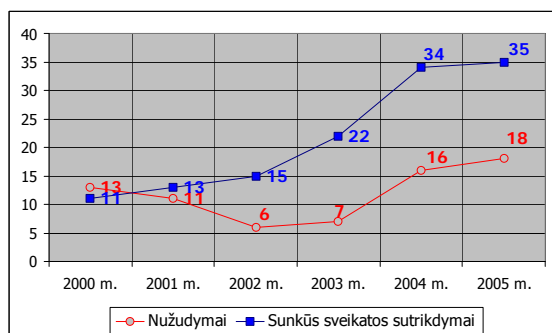

5 paveikslas. Vaikas patyrė. Nukentėjusių vaikų patirta žala 2004 – 2006 m. Lietuvoje (absol. skaič./lyg. dalis proc.).

nusikaltėlių bei interakcijos šalių, kuriuos siejo atitinkami ryšiai. Pabrėžtina, kad aukai nepažįstamų nusikaltėlių proc. dalis per 3 metus sumažėjo 14,3 proc., o nukentėjusių vaikų nuo jų pačių tėvų padidėjo nuo 17 (232) iki 35 proc. (730). Taigi 2006 m. duomenys rodo, kad kas trečia auka – vaikas viktimizaciją patiria nuo savo tėvų.

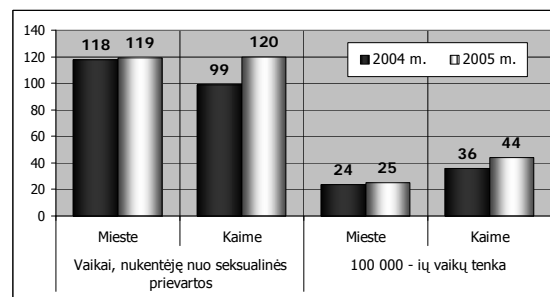
2004 – 2006 m. stebimos seksualinės ir psichologinės prievartos didėjimas tarp nukentėjusių vaikų. Tai itin grėsmingos tendencijos, kadangi būtent šie padariniai turi ilgalaikį poveikį, itin neigiamai įtakoja normalią vaikų raidą, socializaciją.

Akivaizdu, kad kiekvienais metais vis daugiau vaikų nukenčia nuo smurtinių nusikaltimų. Pabrėžtini seksualinės prievartos,

6 paveikslas. Nusikalstamos veikos, nuo kurių nukentėjo vaikai (1) 2000 – 2006 m. Lietuvoje (absol. skaič.).

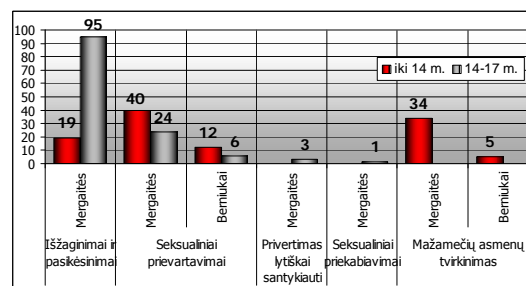
sunkių sveikatos sutrikdymų atvejai, kurių traumuojuantis poveikis (daugeliu atveju) vaikui išlieka visą gyvenimą. 2003 m. seksualinę prievartą patyrė 207 vaikai, 2004 m. 217, o 2005 m. – 239 vaikai.

7 paveikslas. Nukentėjusieji vaikai, nukentėję nuo seksualinės prievartos 2004 – 2005 m. Lietuvos kaimuose ir miestuose (absol. skaič./100 000 vaikų).

Tolesnė duomenų analizė parodė, jog daugėja seksualinės prievartos vaikų – aukų, ypač Lietuvos kaimuose, kai per metus (2004 – 2005 m.) šių aukų skaičius padidėjo net 21 proc. Paminėtina ir tai, kad 2005 m. iš 100 000 miesto vaikų seksualinę prievartą patyrė 25 vaikai, o kaimuose – 44, t.y. 1,7 karto daugiau.

2005 m. nuo išžaginimų nukentėjo 114 mergaitės (2003 m. – 113, 2004 m. – 113).

8 paveikslas. Nukentėjusieji vaikai, nukentėję nuo seksualinės prievartos 2005 m. Pasiskirstymas pagal amžiaus grupes (absol. skaič.).

Būtina pabrėžti, kad 17 proc. išžaginimo aukų – vaikų – tai mažametės mergaitės (iki 14 m.). Grėsmingos tendencijos stebimos ir seksualinių prievartavimų atvejais, kai nukentėjusių vaikų, t.y. tiek berniukų, tiek mergaičių, didžioji dalis – mažamečiai vaikai.

Dr. Rokas Uscila